

Jabok – Vyšší odborná škola sociálně pedagogická a teologická

1. Úvod do sociální politiky

Sociální politika 1

Iva Poláčková

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

Inovace VOV
pedagogicko-sociální oblast

Struktura prezentace:

- Vymezení základních pojmů
- Souvislost sociální politiky s dalšími obory
- Funkce sociální politiky
- Cíle sociální politiky
- Sociálně politické doktríny
- Principy sociální politiky
- Aktéři sociální politiky (subjekty a objekty)
- Nástroje sociální politiky

Základní pojmy „sociální politika“

- **Soustavné a cílevědomé úsilí sociálních subjektů směřující ke zdokonalování životních podmínek lidí a k rozvoji osobnosti člověka. Výsledkem je činnost (fungování), rozvoj (zdokonalení), změna (transformace).** (Tomeš, 2010)

„...sociální politika je politikou, která se primárně orientuje k člověku, k rozvoji a kultivaci jeho životních podmínek, dispozic, k rozvoji jeho osobnosti a kvality života.“
(Krebs, 2015: 17)

Obr. 1

Základní pojmy

„sociální rizika“ a „sociální událost“

„**O sociálním riziku** hovoříme, je-li riziko obecně (společensky, státem) uznáno za objektivní a zasluhující si pozornost některého veřejnoprávního subjektu.“ (Tomeš, 2010: 186)

- **Sociální událost** označuje sociální riziko, které je společensky uznáno za závažné, přičemž má negativní ekonomický a sociální dopad na jednotlivce a jeho řešení vyžaduje společenskou ochranu, neboť člověk není schopen odvrátit jeho důsledky sám, ani za pomoci své rodiny. (Tomeš, 2010: 186 – 187)

Základní pojmy *„sociální událost“*

- Hlavními sociálními událostmi jsou zejména nemoc, úraz, těhotenství a mateřství, ztráta zaměstnání, invalidita, stáří, smrt rodinného příslušníka.
- Sociální událost může být **předvídatelná** (očekávaná), lze se na ni dopředu připravit, nebo **nepředvídatelná** (neočekávaná), nelze se na ni dopředu připravit.

Základní pojmy

„sociální vyloučení / sociální exkluze“

„Sociální vyloučení je společenským procesem či jevem, při kterém dochází k vyloučení ze společnosti v rovině omezení přístupu jedince nebo sociální skupiny k možnostem a zdrojům (např. tím, že v důsledku nezaměstnanosti nedosahují běžného ekonomického životního standardu) a institucím běžně dostupným členům společnosti (jako jsou vzdělávací či zdravotní systém). (Hora in Matoušek, 2013: 232)

Základní pojmy

„sociální začlenění / sociální inkluze“

- Podle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, **sociální začleňování** označuje *proces, který zajišťuje, že osoby sociálně vyloučené nebo sociálním vyloučením ohrožené dosáhnou příležitostí a možností, které jim napomáhají plně se zapojit do ekonomického, sociálního i kulturního života společnosti a žít způsobem, který je ve společnosti považován za běžný.*

Základní pojmy *„sociální ochrana“*

- **Za sociální ochranu jsou považovány všechny soustavy (obligatorní i fakultativní) a nástroje, kterými se zabezpečují záměry sociální ochrany usilující o sociální začlenění všech občanů a boj proti sociálnímu vyloučení. Tyto nástroje naplňují nezadatelná občanská práva na důstojný život, na rodinu, na práci i na minimální životní úroveň. (Tomeš, 2010: 33)**
- Širší vymezení sociální ochrany v sobě zahrnuje i **preventivní aktivity jako veřejné zdravotnictví, bezpečnost práce, ochranu proti diskriminaci a prosazování rovných příležitostí apod., tzn. ty činnosti, které chrání před vznikem sociálních událostí. (Tomeš, 2010: 33)**

Základní pojmy

„sociální zabezpečení“

- *Sociální zabezpečení lze chápat jako soubor institucí, zařízení a opatření, jejichž prostřednictvím se uskutečňuje prevence, zmírňování a odstraňování následků sociálních událostí.* (Krebs, 2015: 183)
- Zahrnuje jen soustavy povinných veřejnoprávních dávek a služeb, na něž má občan nárok ze zákona.
- Tomeš (2010) upozorňuje na rozdíl v pojmech sociální „zabezpečení“ a sociální „bezpečnost“.

„Zabezpečení je úsilí směřující k určitému stavu (zabezpečování) a bezpečnost je výsledným stavem.“ (Tomeš, 2010: 32)

System sociálního zabezpečení v ČR (užší vymezení):

Sociální pojištění

- Důchodové pojištění
- Nemocenské pojištění
- Příspěvek na státní politiku zaměstnanosti

Sociální podpora

- Dávky státní sociální podpory
- Dávky pěstounské péče

Sociální pomoc

- Dávky v hmotné nouzi
- Dávky pro osoby se zdravotním postižením
- Příspěvek na péči
- Sociální služby

Základní pojmy

„záchranná sociální síť“

- Pojem byl poprvé použit Světovou bankou v 80. letech 20. století v souvislosti s ekonomickými reformami v Latinské Americe a Asii. Jedná se o termín, kterým je označováno systémové uspořádání minimálních dávek sociální ochrany sloužících k zabezpečení základních potřeb občanů tak, aby jejich příjem neklesl pod určitou hranici příjmů (existenčního nebo životního minima). (Tomeš, 2010: 37)

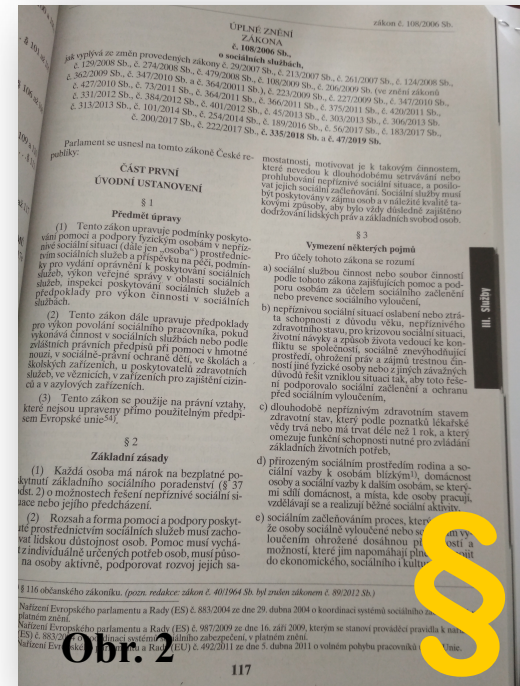
„Záchrannou sociální síť lze vymezit jako soubor různých legislativních norem upravující různá sociálněpolitická opatření, kterými stát garantuje všem občanům určitou minimální úroveň pomoci v případě, že se ocitnou v závažných a státem uznaných nouzových sociálních situacích.“ (Krebs, 2015: 107)

- Tyto situace mohou být: nepříznivý zdravotní stav (nemoc, invalidita), rodina – mateřství, ztráta živitele, věk – stáří, nezaměstnanost apod.

Souvislost sociální politiky s ostatními obory

- Sociální politika má přesah do jiných oborů a vědních disciplín, spolupracuje s nimi, čerpá z nich poznatky apod.
- Mezi takové obory patří např.:
 - *sociologie,*
 - *ekonomie, ekonomika,*
 - *politologie,*
 - *právo,*
 - *filozofie atd.*

Funkce sociální politiky

- **Ochranná** – řešení již vzniklých sociálních událostí, resp. jejich zmírnění nebo odstranění, ať jsou již spojeny s pracovním životem (např. nezaměstnanost), nebo s životními událostmi (např. stáří). Historicky nejstarší funkce.
- **Redistribuční** - určení podílu jednotlivců na výsledku ekonomické činnosti a na společném bohatství; základní úlohou státu je znovu rozdělit to, co již jednou bylo rozděleno trhem (nespravedlivě); uskutečňuje se především prostřednictvím daní a transferů.
- **Homogenizační** - zajištění stejných možností pro všechny v oblastech, v nichž to vyžaduje lidská důstojnost, zejména vzdělání, práce, péče o zdraví.
- **Stimulační** - podporovat, podněcovat žádoucí sociální jednání jednotlivců i skupin v oblasti ekonomické i mimo ni.
- **Preventivní** - snaha zabránit, aby docházelo k nežádoucím sociálním situacím (nemoc, nezaměstnanost, bída, alkoholismus, kriminalita apod.).

(Krebs, 2015)

Cíle sociální politiky

„V sociální politice jako v systému, který se vyznačuje značnou složitostí, jde nutně vždy o soustavu cílů, jimiž je naplňován cíl obecný, který lze zformulovat jako zdokonalování životních podmínek lidí a rozvoj osobnosti člověka. Základním cílem sociální politiky musí tedy být vytvoření lidsky důstojných podmínek života a zajištění rovných příležitostí všem.“ (Krebs, 2015: 40)

- Tomeš (2010) uvádí, že cíle sociální politiky jsou systémové nebo instrumentální.
- **Systémové cíle** – zpravidla se jedná o strategii nebo koncepci, týkají se sociálního rozvoje nebo sociální změny
- **Instrumentální cíle** – směřují k dosažení sociální vize

Sociálně politické doktríny

- **Sociální politika směřuje k ovlivňování (ke změně) sociální reality (sociálního systému), přičemž staví na určitých hodnotách.** Konkrétní stanovení hodnotových priorit vychází z náboženských a filozofických postojů a je formulováno v sociálních doktrínách. Všechny sociální doktríny se s rozdílnými důrazy hlásí k základním principům.
- **Aktuální sociální doktríny v současné Evropě:**
 - Liberalismus:** staví na osobní svobodě a individuální odpovědnosti, solidaritu státu a redistribuci omezuje na minimální míru.
 - Křesťanské sociální učení:** staví na lidské důstojnosti a solidaritě, sociální politiku považuje především za etickou záležitost, kdy každý nese svůj díl odpovědnosti za všechny – velký prostor pro působení nestátních subjektů.
 - Demokratický socialismus:** staví na solidaritě, rovnosti a sociálních právech, počítá se silným veřejným sektorem a rozsáhlou redistribucí.

(Krebs, 2015)

Principy sociální politiky

- **Princip sociální spravedlnosti**
- **Princip sociální solidarity**
- **Princip subsidiarity**
- **Princip participace**
- **Princip ekvivalence**

Princip sociální spravedlnosti

- Klíčový princip sociální politiky (i historicky).
- Relativní pojem, neexistuje obecně přijímaná definice toho, co je a co není spravedlivé.
- *„Sociální spravedlnost lze vymezit pravidly, podle nichž jsou ve společnosti rozdělovány příjmy a bohatství, ale také životní příležitosti a předpoklady (např. vzdělávat se, uplatnit se na trhu práce atd.) mezi jednotlivé skupiny, případně sociální skupiny.“*
(Krebs, 2015: 28)
- Na princip sociální spravedlnosti lze pohlížet a hodnotit jej z více úhlů (např. podle zásluhovosti, rovnosti, rovných příležitostí, sociální potřeby apod.).

(Krebs, 2015)

Princip sociální solidarity

- „*Sociální solidarita (vzájemná podpora, sounáležitost) souvisí především s utvářením a rozdělováním životních podmínek a prostředků jedinců a sociálních skupin (zejména rodin) v zájmu naplňování ideje sociální spravedlnosti.*“ (Krebs, 2015: 31)
- Solidarita může mít různé formy, způsoby realizace, různou míru, různé projevy a důsledky:
 - *vertikální hledisko* - mezinárodní (globální), celostátní (vládní – politická), místní (komunální, komunitní),
 - *horizontální hledisko* – mezigenerační, mezilidská (osobní), rodinná,
 - *dobrovolná, spontánní x nedobrovolná, vynucená, povinná.*

(Krebs, 2015)

Princip subsidiarity

- Z lat. subsidium – poskytování pomoci.
- Hlavní myšlenkou principu subsidiarity je, že se jedinec má nejdříve postarat sám o sebe, není-li toho schopen, má mu pomoci rodina, pak komunita, až na posledním místě stát.
- Naplňování tohoto nemůže být paušální, musí se uskutečňovat postupně, tzn., že předpokládá „výchovu“ obyvatelstva k převzetí odpovědnosti, stát však musí ověřovat, jak je v jednotlivých situacích reálné převzetí této odpovědnosti. (Krebs, 2015: 38)

Princip participace

- *„Naplnování principu participace je postupným, dlouhodobějším procesem, který lze ve zkratce nazvat jako přechod od člověka, jako převážně objektu sociální politiky, k člověku, jako plnoprávnému, odpovědnému a respektovanému subjektu.“ (Krebs, 2015: 39)*
- Základní myšlenkou principu participace je, že člověk přestává být pasivním příjemcem sociálněpolitických opatření, ale sám je spoluutváří a podílí se na rozhodování o jejich realizaci.
- Sociální subjekty by měly vytvořit takové mechanismy, aby tuto spoluúčasť umožnily. (Krebs, 2015)

Princip ekvivalence

- Znamená rovnocennost a předpokládá, že rozdělování důchodů, statků, služeb, nastavování podmínek apod. bude pro všechny jedince rovnocenné a odpovídající jejich vlastnímu výkonu a pracovní zásluze – princip podporuje motivaci k práci, směřuje k nezávislosti jedinců na státu a sociálním systému a vede je k soběstačnosti. (Krebs, 2015)

Akteři sociální politiky

- subjekty

- *„Subjekty jsou ti, kdo mají zájem, vůli, schopnosti, předpoklady, možnosti a prostředky k určité sociální činnosti či chování a kdo takové činnosti a chování mohou iniciovat a naplňovat.“* (Krebs, 2015)
- Dle Krebse (2015) je to osoba nebo instituce, která tvoří, řídí a realizuje sociální politiku – může být veřejnoprávní (stát) nebo soukromoprávní (právnícká osoba, fyzická osoba):
 - *stát a jeho orgány (zejména MPSV, orgány soc. zabezpečení, úřady práce),*
 - *regiony, místní komunity, kraje, obce a jejich orgány,*
 - *zaměstnavatelé,*
 - *zaměstnavatelské, zaměstnanecké a odborové orgány,*
 - *organizace státní, nestátní – komerční, neziskové,*
 - *círky,*
 - *občané, rodiny, domácnosti.*

Objekty sociální politiky

„Objekty sociální politiky jsou ti, kterým jsou opatření sociální politiky určena, na něž jsou orientována.“ (Krebs, 2015: 49)

- Krebs (2015) uvádí, že některá opatření sociální politiky jsou určena všem (jako je např. právo na vzdělání), zatímco některá jsou orientována na jednotlivce či určité sociální skupiny (např. rodiny s dětmi).

Obr. 3

Nástroje sociální politiky

„Nástroji rozumíme soubory opatření, jimiž subjekt sociální politiky realizuje věcný obsah své sociální politiky, tj. opatření regulativní a ochranné (policie), zabezpečovací (dávky) a služby i rehabilitační.“ (Tomeš, 2010: 331)

Mezi nástroje sociální politiky patří:

- **Sociální regulace** (prevence) - usměrňování soukromé činnosti státem – sociální legislativa = právní předpisy směřující k ochraně:
 - vztahů mezi zaměstnanci a zaměstnavateli,
 - bezpečnosti a zdraví při práci,
 - zdraví obyvatelstva,
 - před diskriminací,
 - před ohrožením trestnou činností,
 - dětí a mládeže.
- **Sociální dávky** (z veřejných zdrojů, formou redistribuce)
- **Sociální služby** (poskytované veřejným i občanským – neziskovým sektorem)

(Tomeš, 2010)

Zdroje:

- KREBS, Vojtěch. *Sociální politika*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-921-2.
- MATOUŠEK, Oldřich, KŘIŠŤAN, Alois, ed. *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0366-7.
- TOMEŠ, Igor. *Úvod do teorie a metodologie sociální politiky*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-680-3.
- Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů

Obrazová příloha:

Obr. 1, obr. 2, obr. 3 – autorské fotografie

